

ANALIZA STANJA I POTREBA
ZA PRIMJENU INSTITUTA
LICA OD POVJERENJA
U SLUČAJEVIMA NASILJA U
PORODICI

ANALIZA STANJA I POTREBA
ZA PRIMJENU INSTITUTA
LICA OD POVJERENJA
U SLUČAJEVIMA NASILJA U
PORODICI

FONDACIJA UDRUŽENE ŽENE BANJA LUKA
2022. godina

ANALIZA STANJA I POTREBA ZA PRIMJENU INSTITUTA LICA OD POVJERENJA U SLUČAJEVIMA NASILJA U PORODICI

Autorice	Amela Bašić Tomić i Dragana Miljković
Izdavačica	Fondacija Udružene žene Banja Luka
Za izdavačicu	Gorica Ivić
Urednica	Aleksandra Petrić
Dizajn	Maja Ilić

With funding from

 **Austrian
Development
Cooperation**

Ovaj dokument je kreiran u okviru projekta „Institucionalizacija kvalitetnih usluga za rehabilitaciju i integraciju žena koje su preživjele nasilje“ koji je finansiran od Austrijske razvojne agencije (ADA) sredstvima Austrijske razvojne saradnje.

SADRŽAJ

INICIJATIVA.....	1
ANALIZA STANJA I POTREBA ZA PRIMJENU INSTITUTA LICA OD POVJERENJA U SLUČAJEVIMA NASILJA U PORODICI.....	12
INFORMISANOST KATEGORIJE ŽENA SA ISKUSTVOM NASILJA IZ OPŠTE POPULACIJE O PRIMJENI PODRŠKE LICA OD POVJERENJA.....	14
RAZUMJEVANJE PODRŠKE LICA OD POVJERENJA.....	19
ANALIZA ISKUSTAVA KORISNICA KOJE SU PREŽIVJELE NASILJE U PORODICI I KORISTILE PODRŠKU LICA OD POVJERENJA.....	27
ANALIZA ISKUSTAVA PREDSTAVNICA NEVLADINIH ORGANIZACIJA KOJE PRUŽAJU PODRŠKU LICA OD POVJERENJA.....	34

INICIJATIVA

Fondacija Udružene žene, Kalemegdanska 18, 78000 Banja Luka
Telefon: + 387 51 462 146; telefon /faks: + 387 51 463 143
E-mail: office@unitedwomenbl.org, web site: <http://www.unitedwomenbl.org>

REPUBLIKA SRPSKA

VLADA

Ministarstvo porodice, omladine i sporta

n/r: ministar

PREDMET: Inicijativa za kreiranje smjernica/uputstva za primjenu podrške lica od povjerenja, dostavlja se

Poštovani,

U skladu sa odredbama Zakona o zaštiti od nasilja u porodici („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 102/12, 108/13, 82/15 i 84/19), svim žrtvama nasilja u porodici omogućeno je pravo na podršku lica od povjerenja, koje je u dosadašnjoj primjeni izazvalo niz profesionalnih dilema i pitanja u primjeni ovog instituta. Nažalost, ni nakon skoro tri godine od uvođenja u pravni sistem Republike Srpske, ne može se tvrditi da se ovaj institut primjenjuje u duhu zakonske odredbe kojom je to pravo definisano.

S tim u vezi, obraćamo Vam se sa inicijativom za kreiranje posebnog dokumenta u formi uputstva ili smjernica za primjenu ovog instituta kako bi žrtve nasilja u porodici imale odgovarajuću podršku, čime bi se doprinijelo smanjivanju negativnih efekata retraumatizacije i viktimizacije žrtava.

Sastavni dio ovog akta čini Nacrt uputstava/smjernica koji smo sačinile na osnovu analize praksi primjene ovog instituta u regionu, analize potreba lica sa iskustvom nasilja u porodici i porodičnoj zajednici i iskustava udruženja građana i fondacija koje

pružaju specijalizovanu pomoć žrtvama nasilja u porodici u Republici Srpskoj, uključujući pružanje podrške u svojstvu lica od povjerenja.

Na osnovu svega naprijed navedenog, nadamo se ćete uzeti u razmatranje našu inicijativu i da ćete prihvatiti potrebu kreiranja ovakvog dokumenta kako u cilju daljeg unapređivanja položaja žrtava nasilja u porodici tako i olakšavanja razumijevanja ovog instituta od strane službenih lica i stručnih radnika koji sprovode Zakon.

S poštovanjem,

Fondacija Udružene žene

Gorica Ivić, izvršna direktorica

Prilog:

- Nacrt uputstava/smjernica

Dostavljeno:

- Naslov
- a/a

UPUTSTVA/SMJERNICE

ZA PRIMJENU INSTITUTA LICA OD POVJERENJA U SLUČAJEVIMA NASILJA U PORODICI U REPUBLICI SRPSKOJ

I UVOD:

Članom 21 a. Zakona o zaštiti od nasilja u porodici („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 102/12, 108/13, 82/15 i 84/19), propisano je da *žrtva može izabrati, prije ili u toku postupka, lice od povjerenja koje će biti prisutno tokom jednog ili više postupaka ili radnji u vezi sa zaštitom od nasilja u porodici, te je precizirano da lice od povjerenja može biti bilo koje punoljetno lice osim učinioca nasilja. Stavom 3. navedenog člana utvrđena je obaveza za sve nadležne organe da omoguće prisustvo lica od povjerenja u svim postupcima i radnjama u koje je uključena žrtva, u skladu sa propisima iz svoje nadležnosti.*

Na osnovu nalaza istraživanja koje je Fondacija Udružene žene sprovela u cilju pripreme ovog dokumenta (analize praksi primjene ovog instituta u regionu, analize potreba lica sa iskustvom nasilja u porodici i porodičnoj zajednici i iskustava udruženja građana i fondacija koje pružaju specijalizovanu pomoć žrtvama nasilja u porodici u Republici Srpskoj, uključujući pružanje podrške u svojstvu lica od povjerenja), nedvosmisleno je potvrđeno da je korist za žrtve nasilja u porodici od podrške lica od povjerenja višestruka.

Kako bi se ostvario cilj uvođenja ovog instituta u pravni sistem Republike Srpske, a to je, kao i kod ostalih zakonom utvrđenih prava žrtava, *zaštita žrtava nasilja u porodici sprečavanjem i suzbijanjem nasilja u porodici kojim se krše ustavom i zakonima zagarantovana osnovna ljudska prava i slobode*, potrebno je da ta zaštita bude brza, kvalitetna i sveobuhvatna, u najboljem interesu žrtve i bez njihovog dodatnog opterećivanja formalnostima i administrativnim procedurama. Neophodno je da, tokom kretanja kroz cijeli proces sistemskog odgovora subjekata zaštite od nasilja u porodici, žrtva osjeti emotivnu, podržavajuću, empatičnu, informativnu, moralnu i tehničku podršku.

Kada je u pitanju podrška lica od povjerenja, ona mora biti primjenjiva i unutar jedne institucije, ali i u svim institucijama i u svim procedurama koje su u vezi sa postupanjima u slučajevima nasilja u porodici.

Podrška lica od povjerenja jedno je od zakonom utvrđenih prava žrtava nasilja u porodici i, kao takva, ne smije da zavisi od senzibilisanosti stručnih radnika, niti smije biti prepuštena slobodnom tumačenju pojedinaca, kako je, nažalost, analiza rezultata istraživanja dosadašnje primjene ovog instituta u praksi, pokazala. Radi

toga je neophodno kreirati Smjernice/uputstva za primjenu instituta lica od povjerenja u slučajevima nasilja u porodici u Republici Srpskoj i na taj način pomoći stručnim radnicima koji se, svako u domenu ovlašćenja ustanove i institucije koju čine, nalaze na prvoj liniji podrške žrtvama nasilja u porodici, kako bi se omogućilo žrtvama nasilja u porodici da uživaju u svojim Ustavom i zakonima priznatim pravima.

II PREDUSLOVI ZA REALIZACIJU INSTITUTA LICA OD POVJERENJA

Osnovni preduslov za realizaciju ovog prava nalazi se u obavezi svih subjekata zaštite da informišu žrtvu o pravu na podršku lica od povjerenja, njoj prilagođen i razumljiv način.

Obaveza informisanja žrtava je utvrđena Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici: članom 10, stav 2. propisano je da su *subjekti zaštite dužni da u prvom kontaktu obavijeste žrtvu, na njoj razumljiv način, o svim pravima koja ima u skladu sa ovim i drugim propisima* (uključujući tu i pravo na pratnju lica od povjerenja), *i o ustanovama, organima, pravnim licima i organizacijama koje pružaju pomoć, podršku i zaštitu.*

Dakle, subjekti zaštite trebaju žrtvu već pri prvom kontaktu informisati o ovom pravu: objasniti joj da je lice od povjerenja može pratiti u svim fazama postupka, počevši od prijave nasilja do okončanja sudskog (ili nekog drugog) postupka. U pratnji i uz prisustvo lica od povjerenja smanjuje se osjećaj straha i nelagode koje žrtva trpi prilikom davanja izjave, svjedočenja, prisustva u sudnici, ljekarskog pregleda i svim drugim radnjama i postupcima koje je neophodno sprovesti u cilju zaštite od nasilja u porodici.

Veliki resurs u pružanju pomoći i podrške žrtvama nasilja u porodici, uključujući tu i institut lica od povjerenja, predstavljaju specijalizovana udruženja i fondacije koje se bave zaštitom ženskih ljudskih prava. Radi toga je neophodno da se prilikom informisanja žrtve o njenim pravima, kako je to propisano članom 10. Zakona o zaštiti od nasilja u porodici, žrtve informišu i o mogućnosti da se obrate ovim organizacijama koje mogu, osim savjetodavne pomoći, pružiti i druge vrste podrške žrtvama nasilja u porodici (SOS telefonska linija, pravna pomoć, psihosocijalna pomoć, sigurna kuća, lice od povjerenja itd).

III KO MOŽE BITI LICE OD POVJERENJA I ŠTA RADI LICE OD POVJERENJA??

Lice od povjerenja može biti svaka punoljetna osoba koju žrtva odabere, a koja pristaje da bude u njenoj pratnji tokom sprovođenja različitih radnji i postupaka u vezi sa zaštitom od nasilja u porodici.

Žrtva nasilja u porodici je ta koja određuje ko joj je lice od povjerenja. To može biti, npr. neko od članova primarne porodice (otac, majka, sestra, brat) ili šire porodice, ali i prijatelj, prijateljica, stručno lice zaposleno u javnoj ustanovi ili nevladinoj organizaciji i sl. Jedino ograničenje koje zakon prepoznaje, odnosi se na

učinioca nasilja: stavom 3. člana 21 a. propisano je da lice od povjerenja može biti bilo koje punoljetno lice osim učinioca nasilja.

Lice od povjerenja je ono lice koje bi trebalo da žrtvi, tokom svih postupaka ili radnji koje se preduzimaju u vezi sa zaštitom od nasilja u porodici, bude moralna i emotivna podrška. S obzirom da lice od povjerenja može biti bilo koje punoljetno lice, osim učinioca nasilja, to znači da se od ovog lica ne očekuje da ima znanje koje je potrebno za davanje stručnih pravnih savjeta ili pružanje psihosocijalne podrške, niti znanja o tome kako funkcioniše sistem i sl.

Za lice od povjerenja nije od značaja vrsta ni stepen završene stručne spreme, jedino što jeste od značaja je subjektivni osjećaj žrtve da baš u tu osobu ima povjerenje, a ne u neku drugu.

Jedna od najvažnijih „osobina“ lica od povjerenja jeste subjektivni osjećaj žrtve da njena osoba od povjerenja razumije stanje u kom se ona nalazi i da je podržava u nastojanjima da riješi svoje probleme, a često se baš uz tu osobu žrtva osjeća i zaštićeno i bezbjedno. Žrtve nasilja u porodici imaju ogroman strah od učinilaca nasilja, osjećaju se bespomoćno i nemaju samopouzdanja, zbog čega je važno da im lice od povjerenja bude osoba uz koju se osjećaju sigurnije i koje im mogu pomoći da „preguraju“ pojedine radnje i postupke.

Potrebe različitih žrtava mogu u različitim postupcima biti potpuno različite, ali ono što je većini zajedničko jeste potreba da dobiju informacije o toku i sadržaju postupka u kojem trebaju učestvovati. Stoga je Zakonom o zaštiti od nasilje u porodici posebno propisano da žrtva nasilja u porodici, pored lica od povjerenja, ima pravo i na punomoćnika, što će biti lice koje ima potrebna stručna znanja, kao i znanja u vezi sa procedurama funkcionisanja sistema i koja može žrtvi objasniti i takve detalje koji se odnose na proceduru ulaska i izlaska iz suda ili neke druge institucije, mogućnosti za izbjegavanje ostvarivanje kontakta sa učiniocem nasilja u porodici i sl.

IV KOJI JE CILJ PRUŽANJA PODRŠKE LICA OD POVJERENJA?

Primarni cilj podrške lica od povjerenja jeste sprečavanje ponavljanja nasilja u porodici i zaštita žrtve od sekundarne viktimizacije do koje može doći tokom krivičnog postupka, kao i tokom svih drugih radnji i postupanja pred za to nadležnim institucijama, organima i ustanovama, odnosno, svim procedurama koje se dovode u vezu sa nasiljem u porodici.

Žrtve nasilja u porodici spadaju u kategoriju žrtava koje su posebno ranjive u odnosu na počinioca nasilja i u visokom su riziku od retraumatizacije. S tim u vezi žrtvi treba na jasan, nedvosmislen i pristupačan način objasniti ulogu i način podrške lica od povjerenja. Važno je da žrtva razumije da lice od povjerenja za vrijeme sprovođenja procesnih radnji ne smije uticati na sadržaj iskaza ili na cjelokupni tok postupka. Žrtva i lice od

povjerenja trebaju imati u vidu da lice od povjerenja nije pravni zastupnik/ca žrtve, te da pružanje pravnih savjeta i zastupanje žrtve na sudu nije u opisu ovog vida podrške. Takođe, važno je reći da žrtva nasilja ima pravo na punomoćnika u postupku, te da činjenica da žrtva ima punomoćnika, ne predstavlja smetnju da u isto vrijeme ima i podršku lica od povjerenja.

V ULOGA INSTITUCIJA U PODRŠCI LICA OD POVJERENJA

Žrtva ima pravo na pratnju lica od povjerenja od trenutka prijave nasilja pa sve do okončanja krivičnog (ili nekog drugog) postupka, i to pri preduzimanju svih radnji u kojima učestvuje ispred različitih institucija i ustanova: policije, centara za socijalni rad, sudova, tužilaštva.

U skladu sa zakonskim prepoznavanjem podrške lica od povjerenja, potrebno je da sve institucije u kojima se sprovode radnje i postupci koji su povezani sa zaštitom od nasilja u porodici, kao i radnjama koje se odnose na tu porodicu, omoguće prisustvo lica od povjerenja.

Prilikom određivanja mjesta u prostoru za lice od povjerenja, potrebno je da to lice sjedi na mjestu za koje se žrtva izjasni da je najadekvatnije, a bilo bi poželjno da sjedi pored žrtve ili nasuprot nje kako bi se mogla ostvariti neverbalna komunikacija u vidu kontakta očima. Na ovaj način se omogućava ispunjenje cilja postojanja podrške lica od povjerenja, a to je emocionalna podrška koja utiče na smanjenje stresa i napetosti prilikom odlaska na sud ili prilikom prisustva nekoj od procedura u drugim institucijama i ustanovama.

Prilikom vođenja postupka, potrebno je konstatovati prisustvo lica od povjerenja na adekvatan način, kroz službenu zabilješku, izjavu ili zapisnik, u skladu sa procesnim propisima, pravilima struke i protokolima, ili na način propisan unutrašnjim opštim aktima institucije, ustanove ili organizacije koja sprovodi postupak.

Nakon završetka postupka je potrebno voditi računa o svim elementima koji bi mogli uticati na povećanje rizika od ponavljanja nasilja u porodici, a koji se odnose na bezbjedan izlazak žrtve u pratnji lica od povjerenja.

Radi lakšeg pregleda, u nastavku su navedene obaveze pojedinih subjekata zaštite tokom trajanja postupka za zaštitu od nasilja u porodici, a koji su podržani Protokolom o postupanju u slučajevima nasilja u porodici:

Policija

- U fazi prijave nasilja u porodici žrtvi treba omogućiti da koristi pravo na pratnju lica od povjerenja. Kako bi ovo pravo žrtva mogla realizovati, policija je dužna da kod prijave nasilja u porodici u Republici Srpskoj upozna žrtvu, na njoj razumljiv način, o svim pravima koja ima u skladu sa Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici i drugim propisima i o ustanovama, organima, pravnim licima i

organizacijama koje pružaju pomoć, podršku i zaštitu, kao i o tome da ima pravo na prisustvo lica od povjerenja, po vlastitom izboru.

- Prilikom izlaska na teren i utvrđivanja činjeničnog stanja - da se radi o nasilju u porodici - žrtvu treba pri prvom kontaktu i uz senzibilan pristup upoznati sa njenim pravom da ostvari podršku lica od povjerenja.
- Prilikom uzimanja izjave u policijskoj stanici na okolnosti nasilja u porodici, neophodno je žrtvi nasilja, ukoliko ona to želi, omogućiti da koristi svoje pravo na pratnju lica od povjerenja uz evidentiranje u službenim spisima. Na taj način se žrtvi omogućava da se osjeća sigurno i da ima podršku u kontaktu i radu sa policijskim službenicima, što olakšava traumatični proces davanja izjave.

Sudovi

- Sudovi u Republici Srpskoj su dužni upoznati žrtvu, na njoj razumljiv način, o svim pravima koja ima u skladu sa Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske i drugim propisima i o ustanovama, organima, pravnim licima i organizacijama koje pružaju pomoć, podršku i zaštitu, kao i o tome da ima pravo na prisustvo lica od povjerenja, po vlastitom izboru.
- Obaveza je sudova da omoguće prisustvo lica od povjerenja u svim postupcima i radnjama u koje je uključena žrtva, u skladu sa propisima iz svoje nadležnosti, te da omoguće da žrtva nasilja u porodici bude upoznata sa tokom postupka koji se vodi protiv učinioca nasilja, kao i o ishodu tog postupka.
- U fazi trajanja sudskih postupaka žrtvi nasilja u porodici je neophodno omogućiti prisustvo lica od povjerenja, te pratnju i podršku prije, u toku i nakon završenih postupaka pred nadležnim sudom.

Tužilaštva

- Tužilaštva su dužna kod prijave nasilja u porodici u Republici Srpskoj upoznati žrtvu, na njoj razumljiv način, o svim pravima koja ima u skladu sa Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske i drugim propisima i o ustanovama, organima, pravnim licima i organizacijama koje pružaju pomoć, podršku i zaštitu, kao i o tome da ima pravo na prisustvo lica od povjerenja, po vlastitom izboru.
- U fazi istražnog postupka žrtvi nasilja u porodici je neophodno omogućiti prisustvo lica od povjerenja, te pratnju i podršku prije, u toku i nakon završenih postupaka pred nadležnim tužilaštvom.

- U skladu sa protokolom o postupanju, neophodno je da se prisustvo lica od povjerenja na adekvatan način konstatuje kao prisutno, a ukoliko nije moguće obezbijediti ovakvu vrstu podrške, evidentirati to u zapisniku.

Centri za socijalni rad/službe socijalne zaštite

- Centri za socijalni rad/službe socijalne zaštite su dužni kod prijave nasilja u porodici u Republici Srpskoj upoznati žrtvu, na njoj razumljiv način, o svim pravima koja ima u skladu sa Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske i drugim propisima i o ustanovama, organima, pravnim licima i organizacijama koje pružaju pomoć, podršku i zaštitu, kao i o tome da ima pravo na prisustvo lica od povjerenja, po vlastitom izboru.
- Obaveza stručnih radnika je da u toku različitih postupaka i radnji (mirenje, uzimanje izjave na okolnosti nasilja u porodici, regulisanje kontakta počinioca nasilja i djece i dr), omoguće žrtvi nasilja prisustvo lica od povjerenja, te pratnju i podršku prije, u toku i nakon završenih radnji pred nadležnim centrom za socijalni rad, a u najboljem interesu žrtve nasilja.

Zdravstvene ustanove

- Zdravstvene ustanove su dužne kod prijave nasilja u porodici u Republici Srpskoj upoznati žrtvu, na njoj razumljiv način, o svim pravima koja ima u skladu sa Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske i drugim propisima i o ustanovama, organima, pravnim licima i organizacijama koje pružaju pomoć, podršku i zaštitu, kao i o tome da ima pravo na prisustvo lica od povjerenja, po vlastitom izboru.
- Žrtvi nasilja se prilikom pregleda i evidentiranja povreda nastalih kao posljedica nasilja u porodici u fazi prijave nasilja treba omogućiti pratnja lica od povjerenja, te prisustvo omogućiti i u drugim zdravstvenim ustanovama ukoliko se žrtva nasilja upućuje na dodatne preglede i pretrage.

Obrazloženje inicijative:

Institut lica od povjerenja je u Republici Srpskoj prvi put prepoznat 2019. godine Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 102/12, 108/13, 82/15 i **84/19**). Nažalost, ni nakon skoro tri godine od stupanja na snagu odredbe člana 21 a. ovog Zakona, ne može se reći da se ista primjenjuje u skladu sa namjerom zakonodavca.

Potreba za licem od povjerenja u radu sa žrtvama nasilja u porodici i drugih oblika rodno zasnovanog nasilja je višestruka. Žrtve nasilja u porodici su često u fazi prijavljivanja, identifikacije, istražnog i sudskog postupka bile prepuštene same sebi, bez odgovarajuće podrške koja bi garantovala da su bezbjedne od rizika da ponovo budu izložene nasilju. Pored sudskog postupka koji ima svoj tok, žrtve pokreću niz postupaka pred nadležnim centrima za socijalni rad, gdje se susreću sa svojim nasilnim partnerima i na taj način se ponovo izlažu retraumatizaciji i viktimizaciji.

Učinioci nasilja u sudskom postupku imaju pravo na odbranu, po vlastitom angažmanu ili po službenoj dužnosti. Žrtva nasilja, kao oštećena strana ili svjedok u sudskom postupku, nema potrebu za angažovanjem advokata, jer njene interese zastupa javni tužilac. Međutim, često se prvi kontakt između tužioca i žrtve nasilja ostvaruje tek u čekaonici, neposredno pred samo održavanje pripremnog ročišta, što žrtvu dovodi u ponovno stanje straha i neizvjesnosti. Većina žrtava čak i tokom svjedočenja ponovo proživljava događaje traumatskog iskustva nasilja, što je vraća u proces retraumatizacije. Takođe, kod svih žena koje su bile izložene različitim oblicima nasilja, javlja se strah od susreta sa učiniocem nasilja, te dolazi do nagomilavanja negativnih emocija i reakcija. Žrtve nasilja često usljed uzburkanih emocija i straha od počinioca nasilja, imaju i strah da će njihova osjećanja i šok doprinijeti negativnim raspletom (npr. „šta ukoliko se desi da blokiram kad ga vidim“, „šta ću ako mi se desi da se rasplačem“, „šta ako izgubim dah“...). Uz podršku lica od povjerenja, emocionalne reakcije žrtve stabilizuju, a zakonom utvrđene procedure obavljaju bez zastoja i straha žrtve.

Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici utvrđeno pravo žrtve da joj se u kretanju kroz sistem pridruži lice od povjerenja je često otežana zbog neprepoznavanja ovog instituta u procesnim zakonima. Pravo na podršku lica od povjerenja u radnjama koje preduzima nije integrisano u katalog prava oštećene Zakonu o krivičnom postupku Republike Srpske te se ne može ni primijeniti. U drugim radnjama i postupcima u vezi sa zaštitom od nasilja u porodici, javlja se problem evidentiranja prisustva lica od povjerenja. Iskustva u vezi sa evidencijama prisustva lica od povjerenja su različita: u nekim službenim spisima upisuje se ime i prezime ovog lica, dok se u nekim spisima prisustvo samo konstatuje, bez navođenja ličnih podataka.

Jedno od prvih pitanja kod izbora lica od povjerenja koje se javilo jeste da li lice od povjerenja može biti lice koje je pozvano da svjedoči pred sudom u istom postupku. Iskustva iz prakse zemalja u regionu koje poznaju ovo pravo, su da lice od povjerenja ne može biti lice koje je pozvano ili predloženo da bude svjedok u istom postupku. U praksi su česti slučajevi da žrtvama podršku lica od povjerenja pružaju predstavnice organizacija civilnog društva koji se u svom radu bave žrtvama različitih oblika nasilja.

Kada žrtva želi konzumirati navedeno pravo, često se događa da pravosudne institucije ne dopuštaju pratnju lica od povjerenja zbog ograničenog prostornog kapaciteta ali i nedostatka razumijevanja značaja podrške lica od povjerenja i nepoznavanja odredbi Zakona o zaštiti od nasilja u porodici kojim je to pravo garantovano.

Takođe, jedno od pitanja jeste forma u kojoj žrtva nasilja u porodici treba da obavijesti instituciju, ustanovu ili organizaciju o svojoj namjeri da se sluči ovim institutom, da li je dovoljna izjava koja se konstatuje u zapisniku ili je potrebno da se dostavi u pismenom obliku, ako je u pismenom obliku, da li u vidu ovjerene izjave ili je dovoljno da ta izjava bude potpisana od strane žrtve i lica od povjerenja.^{1?}

Sva naprijed navedena pitanja traže odgovor, i sva su od izuzetnog značaja kako za žrtvu, tako i za organe sprovođenja zakona. Nadamo se da ćete razumjeti potrebu da se na sva pitanja odgovori. Napominjemo da je, u slučaju da se naša inicijativa prihvati, potrebno oformiti Radnu grupu od predstavnika svih dole navedenih subjekata zaštite koji bi precizno definisali sve detalje koje je potrebno navesti u uputstvu/smjernicama, kao i da smo saglasne da se ovaj Nacrt koristi za potrebe izrade istih, ukoliko smatrate da može biti od koristi.

S poštovanjem,

Fondacija Udružene žene

Gorica Ivić, izvršna direktorica

¹ U prilogu je Nacrt obrasca izjave

OBRAZAC ZA PRATNJU LICA OD POVJERENJA - *PRILOG 1.*

Datum:

Broj:

Ime i prezime: _____

Adresa stanovanja: _____

Kontakt telefon: _____

IZJAVA

Ja, _____ izjavljujem da u skladu sa odredbom člana 21 a. Zakona o zaštiti od nasilja u porodici („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 102/12, 108/13, 82/15 i 84/19), zahtijevam da me, u svim sudskim i drugim postupcima pred nadležnim institucijama, ustanovama i organizacijama, u svojstvu osobe od povjerenja prati _____.

Izjavu daje:

Ja, _____ izjavljujem da prihvatam da u skladu sa odredbom člana 21 a. Zakona o zaštiti od nasilja u porodici („Službeni glasnik Republike Srpske“, br. 102/12, 108/13, 82/15 i 84/19), budem lice od povjerenja.

Lice od povjerenja:

ANALIZA STANJA I POTREBA ZA PRIMJENU
INSTITUTA LICA OD POVJERENJA U SLUČAJEVIMA
NASILJA U PORODICI

Fondacija Udružene žene je u periodu od septembra do decembra 2022. godine provela analizu stanja i potreba za primjenom podrške lica od povjerenja u slučajevima nasilja u porodici. Cilj i svrha ove analize jeste izrada zagovaračkog dokumenta sa prijedlogom smjernica ili uputstva za postupanje lica od povjerenja. Kroz smjernice će se definisati procedure rada u institucijama koje čine subjekti zaštite od nasilja u porodici u svim fazama postupka, kako bi žrtve nasilja u porodici dobile senzibilisanu i sveobuhvatnu podršku.

Tim Fondacije je pripremio metodologiju u vidu trofaznog ispitivanja koje je uključivalo:

1. Informisanost kategorije žena iz opšte populacije koje su imale iskustvo nasilja u porodici kroz on line anketu postavljenu na Facebook profil Fondacije sa ukupnim uzorkom od 83 ispitanice;
2. Intervjue sa pet predstavnica nevladinih organizacija koje pružaju podršku lica od povjerenja iz organizacija Fondacija „Udružene žene“ Banja Luka, Fondacija „Lara“ Bijeljina, „Budućnost“ Modriča, „Ženski centar“ Trebinje i „Most“ Višegrad;
3. Intervjue sa osam korisnica, žrtava nasilja u porodici koje su koristile podršku lica od povjerenja tokom različitih faza postupka iz opština koje pokrivaju organizacije koje pružaju specijalizovane usluge podrške i pomoći žrtvama rodno zasnovanog nasilja i nasilja u porodici.

INFORMISANOST KATEGORIJE ŽENA SA ISKUSTVOM
NASILJA IZ OPŠTE POPULACIJE O PRIMJENI
PODRŠKE LICA OD POVJERENJA

INFORMISANOST KATEGORIJE ŽENA SA ISKUSTVOM NASILJA IZ OPŠTE POPULACIJE O PRIMJENI PODRŠKE LICA OD POVJERENJA

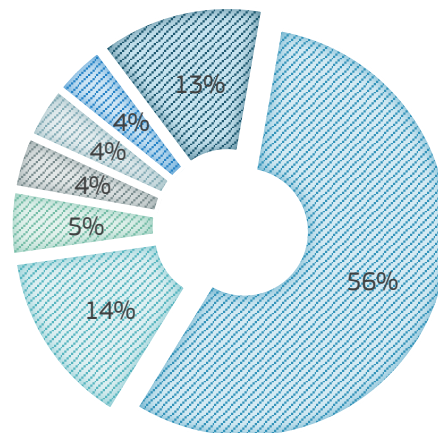
Nakon vremenskog protoka od tri godine od stupanja na snagu Zakona o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske, Fondacija Udružene žene je željela ispitati koliko su žene sa iskustvom nasilja iz opšte populacije upoznate sa mogućnošću korištenja podrške lica od povjerenja, kako razumiju ovaj vid podrške i koliko su zadovoljne podrškom lica od povjerenja u slučajevima kada su koristile ovo pravo u praksi.

Tim povodom je tim Fondacije Udružene žene kreirao on line upitnik sa 8 pitanja, koji sadrži kombinaciju otvorenih i zatvorenih pitanja koja su bila postavljena na profil društvene mreže Facebook.

Prikupljanje podataka je tim Fondacije Udružene žene obavio u trajanju od deset radnih dana u mjesecu oktobru putem mini ankete na Google platformi.

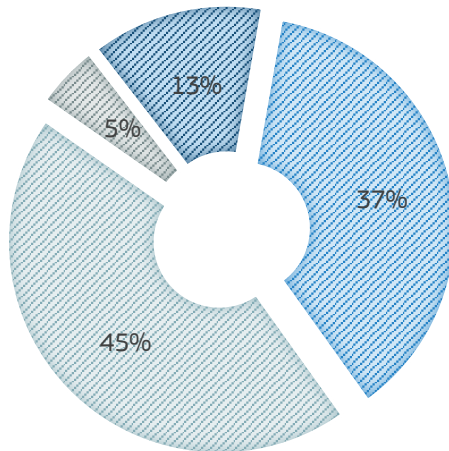
U toku ispitivanja on line anketom su obuhvaćene 83 ispitanice. On line anketa je bila dostupna ženama sa područja Republike Srpske, u njenim svim regijama (Grafik 1). Od ukupnog broja najveći broj ispitanica dolazi sa područja Banja Luke u procentu od 56% (47). U manjem procentu od 14% (12) su ispitanice iz Bijeljine, te 5% (4) ispitanice sa područja Laktaša. U procentu od po svega 4% (po 3 ispitanice) ispitanih su iz Kotor Varoši, Prijedora i Trebinja, dok su u neznatnom procentu od po dvije ili jedna ispitanica dolazile iz područja Kozarske Dubice, Novi Grada, Prnjavora, Gradiške, Foče, Modriče i Doboja.

Grafik 1: Područje sa kojeg ispitanice dolaze

- Banja Luka (47)
- Bijeljina (12)
- Laktaši (4)
- Kotor Varoš (3)
- Prijedor (3)
- Trebinje (3)
- Kozarska Dubica, Novi Grad, Prnjavor, Gradiška, Foča, Modriča i Doboja (11)

Grafik 2: Oblik nasilja kojem su ispitanice bile izložene

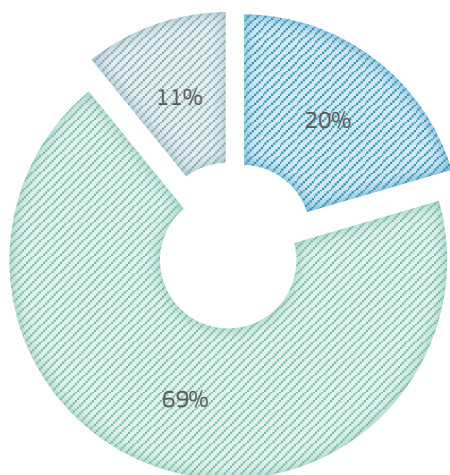
- Nasilje u porodici (31)
- Nasilje u partnerskom odnosu (37)
- Seksualno nasilje (4)
- Drugi oblik rodno zasnovanog nasilja (11)

Prvo pitanje je imalo za cilj utvrditi oblik nasilja koji je bio zastupljen kod ispitane populacije (Grafik 2). U 31 slučaju je bilo prisutno nasilje u porodici, dok je u 37 slučajeva bilo prisutno nasilje u partnerskom odnosu. Ukupno četiri ispitanice su izjavile da su bile izložene seksualnom nasilju.

Prilikom prijave nasilja žrtve dolaze u kontakt sa profesionalcima/kama iz različitih ustanova. Svi profesionalci/ke imaju obavezu informisanja žrtava o njenim pravima, ali se tom prilikom javlja niz dilema u obimu informacija koje treba pružiti žrtavama.

Na osnovu dugogodišnjeg iskustva Fondacije Udružene žene i drugih specijalizovanih organizacija tokom pružanja kontinuirane pravne i psihosocijalne podrške ženama i djeci koji su preživjeli nasilje u porodici dobijali smo informacije da ponekad profesionalci/ke žrtvu informišu o pravima koja mogu da ostvare samo u okviru njihovih nadležnosti i smatraju da i ostali treba da primjene taj način. Ponekad profesionalci/ke nisu upućeni u prava žrtava koja se ostvaruju u drugim ustanovama, te iz nedovoljne upućenosti ne informišu žrtvu o pravima koja mogu ostvariti kao žrtve nasilja u porodici.

Grafik 3: Informisanost o pravu na podršku lica od povjerenja

■ Da (17) ■ Ne (57) ■ Nisam sigurna (9)

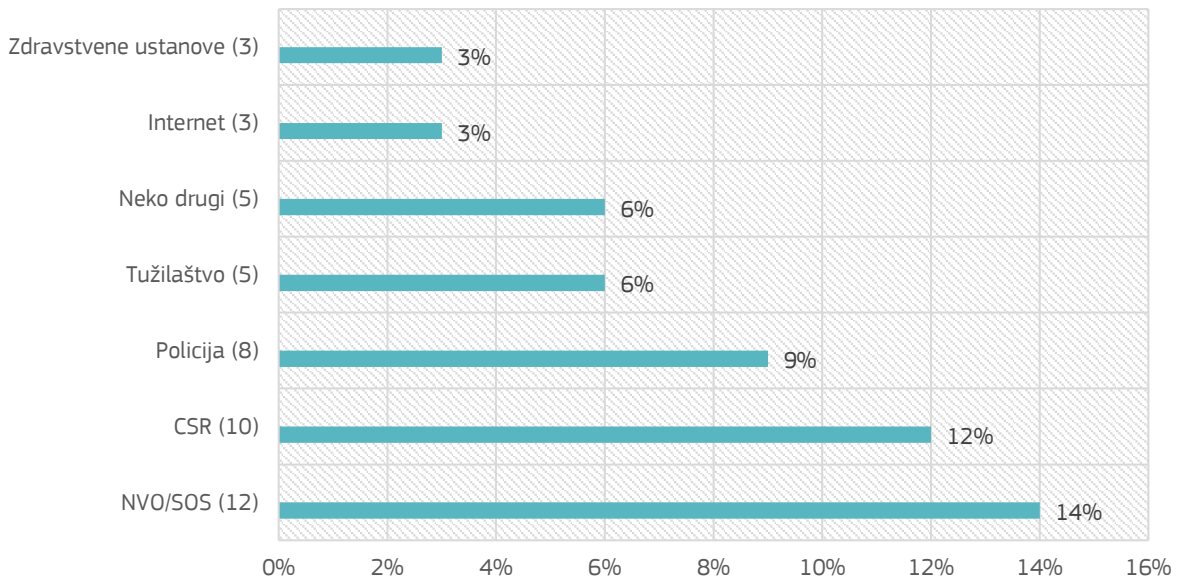
U narednom pitanju je cilj bio da utvrdimo da li su ispitanice bile informisane o pravu na korištenje podrške osobe od povjerenja prilikom prijave nasilja nekoj od institucija koje su prepoznate kao subjekti zaštite od nasilja u porodici (Grafik 3). Ukupno 57 ispitanica (69% slučajeva) su izjavile da nisu bile informisane u toku prijave nasilja, tako da nisu bile upućene u svoja prava, između ostalog i prava na podršku lica od povjerenja. Od ukupnog broja je 20% ispitanica izjavilo da su dobili informaciju o pravu na podršku lica od povjerenja. Ovakav vid rada ukazuje na potrebu za kontinuiranim edukacijama profesionalaca/ki u institucijama koje su prepoznate kao subjekti zaštite od nasilja o vrsti i obimu informacija koje trebaju biti pružene žrtvama prilikom prijavljivanja.

Podatak da 11% ispitanica nisu bile sigurne da li su dobile informaciju o svojim pravima ukazuje na potrebu da se prilikom informisanja koriste pismeni dokumenti u vidu informativnih materijala koji bi omogućavali korisnicama da nakon prijave kod svoje kuće ili na nekom sigurnom mjestu mogu da se upoznaju sa svojim pravima i procedurama koje mogu pokrenuti.

U prethodnom pitanju smo već dobili odgovor da ukupno 57 ispitanica nisu bile upoznate o pravu na podršku lica od povjerenja. U najčešćem broju slučajeva prijave nasilja u porodici policija je prva instanca, međutim to mogu biti i ostali subjekti zaštite poput centra za socijalni rad, zdravstvene ustanove, tužilaštva ili suda. Ispitanice koje su izjavile da su bile upoznate sa pravom o podršci lica od povjerenja su to saznale u najvećem broju od centra za socijalni rad u ukupno 12% slučajeva, od policije u 9% slučajeva, od tužilaštva u 6% slučajeva i od zdravstvene ustanove u 3% slučajeva.

Ukupno 14% ispitanica je izjavilo da je tu informaciju dobilo od nevladine organizacije ili SOS telefona za pomoć žrtvama nasilja. Putem interneta je tom pravu bilo upoznato 3% ispitanica, dok je u 6% slučajeva informaciju pružilo neko drugo lice iz vlastite mreže podrške.

Grafik 4: Od koga su žrtve saznale o postojanju prava na podršku lica od povjerenja

RAZUMJEVANJE PODRŠKE LICA OD POVJERENJA

RAZUMJEVANJE PODRŠKE LICA OD POVJERENJA

Pitanje koje se odnosilo na razumjevanje podrške lica od povjerenja je bilo formulisano u formi otvorenog odgovora u kojem su ispitanice mogle pisati šta za njih predstavlja taj pojam. U odgovorima ispitanica koje su imale iskustvo nasilja su do izražaja došle potrebe koje imaju u trenucima kad odluče da prijave nasilje i pokrenu sistem podrške. Najveći broj odgovora se odnosio na potrebu za dobijanjem podrške od tog lica, sigurnosti i zaštite. Ta podrška se odnosila prije svega na emotivnu podršku, potrebu da im se vjeruje i da se njihovo iskustvo prihvati kao traumatsko iskustvo sa svojim posljedicama. Žrtve imaju potrebu za dobijanjem senzibilisane, empatične i podržavajuće podrške, kako bi mogle da se nose sa svim izazovima u toku procesuiranja djela.

Primjeri odgovora ispitanica:

“Osoba koja mi može dati emotivnu podršku i ohrabrenje da istrajem u postupku protiv počinioca nasilja.”

“Neko ko će mi biti emotivna i moralna podrška, neko ko će biti uz mene.”

“Osoba koja može ići sa mnom na ročišta i biti mi podrška. Osoba uz koju se osjećam sigurnije.”

“Neko kome mogu ispričati apsolutno sve šta se dešavalo dok je nasilje trajalo.”

“Neko ko će me zaista saslušati i uputiti me kome da se obratim i kako da se zaštitim.”

“Neko ko ne osudjuje žrtvu”.

“Neko ko će mi pružiti podršku i uputiti na moja prava.”

“Osobu koja će biti uz vas na mjestima gdje se trebate sresti sa nasilnikom.”

“Osoba kojoj bih se mogla obratiti onog momenta kad sam uplašena,ugrožena ili povrijeđena i znam da će učiniti sve da mi pomogne.”

“Lice koje će odreagovati kad mu iznese problem.”

“Neko s kim mogu porazgovarati.”

“Lice koje će mi dati punu podršku, tačne informacije o daljem postupku procedure oko prijave nasilja.”

“Osoba kojoj vjerujem i koja može da me prati u nekom institucionalizovanom procesu.”

“Osoba koja me motiviše da u svemu budem pozitivna i da idem dalje.”

“Predstavlja osobu pred kojom nemam straha da kažem istinu (ako je riječ o nekom problemu), koja će bez predrasuda i osudjivanja pomoći da nadjem rješenje za trenutne probleme.”

“Lice koje bi prolazilo možda kroz sve što sistem zahtijeva da se uradi, jer smatram da žrtva u nekom trenutku nije u stanju da se bori za sebe i bavi protokolima.”

“Empatična, smirena, saosjećajna i topla, a sa druge strane i profesionalna, osoba sa kojom prvom razgovaraš....”

Odgovori ukazuju da postoji potreba za podrškom lica od povjerenja, čija bi uloga bila usmjerena u pravcu ohrabivanja i pružanja podrške žrtvi nasilja u porodici da prijavi nasilje i aktivno učestvuje u postupcima pred institucijama, kako bi ostvarila svoja prava i zaštitu od nasilja u porodici. Postupak u slučajevima nasilja u porodici prilikom identifikacije, prijavljivanja i procesuiranja je za žrtve izuzetno težak i isprpljujući. Žrtve nasilja usljed veće ili manje traumatizovanosti imaju potrebu za odgovarajućom senzibilisanom podrškom.

Pojedini odgovori su indikativni, jer ukazuju na iskustvo pojedinih ispitanica koje su izgubile povjerenje u institucije nakon izostanka ili neadekvatnog sistemskog odgovora. Ovakvi stavovi mogu onemogućiti ili obeshrabrili žene koje su izložene nasilju da u svakoj budućoj situaciji nasilja ne prijave nasilje i ne potraže pomoć i zaštitu.

Odgovori ispitanica koji ukazuju na gubitak povjerenja u sistem:

“Nisam ga imala. Jer je Kotor Varoš nažalost korumpiran grad. Policija za 50 km samo zažmiri na sve.”

“Ne postoji u našoj državi”

“Nema u Laktašima lica od povjerenja”

“Nema takvog, ne vjerujem institucijama.”

“Vjerujem samo psihologu i psihoterapiji, jer nakon pretrpljene traume i 15 godina kasnije imam PTSP.”

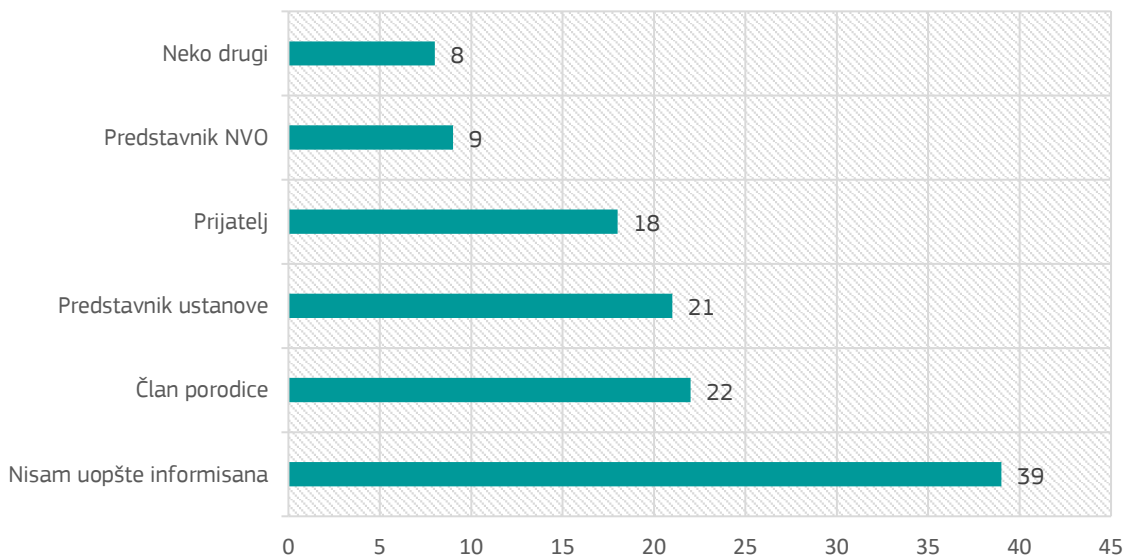
Na pitanje koliko su ispitanice upoznate ko može da pruža podršku kao lice od povjerenja su mogle dati više odgovora. Ukupno 39 ispitanica je navelo da nisu uopšte upoznate ko može da predstavlja lice od povjerenja, jer nemaju dovoljno informacija o tome. Ukupno 22 ispitanice navode da podršku lica od povjerenja može da predstavlja član porodice, kao jedna od prvih osoba koje žrtva poziva prilikom prijavljivanja nasilja. U obradi odgovora 21 ispitanica smatra da lice od povjerenja treba da bude predstavnik javne ustanove, prije svega profesionalac koji obavlja neku pomažuću djelatnost poput psihologa, socijalnog radnika, pravnika ili pedagoga. Ukupno 18 ispitanica potvrđuje da lice od povjerenja treba da bude neko od prijatelja, odnosno lice iz mreže socijalne podrške. Devet ispitanica navode predstavnika nevladine organizacije ili neko drugo lice u 8 slučajeva. Radi lakšeg prikaza su odgovori predstavljeni u grafičkom prikazu broj 5.

U sedmom pitanju smo željeli da otkrijemo koju vrstu očekivanja su ispitanice sa iskustvom nasilja imale od lica od povjerenja. Na ovo pitanje su ispitanice mogle da odgovore u formi slobodnog odgovora, te su u prvom planu to bile potrebe koje su imale u datom trenutku. Najveći procenat osoba je odgovorio da nije imao mogućnost korištenja tog prava u 43% odgovora. Osnovno očekivanje od lica od povjerenja koje su koristile to pravo je bila zaštita, podrška i razumjevanje zbog prijavljenog nasilja kojem su bile izložene. Bilo im je potrebno da ih u datom trenutku neko zaštiti na način da prekine nasilje koje se dešavalo i obezbjedi podržavajuću podršku kroz empatiju i razumjevanje. To odgovara potrebama svih žrtava, a to je sigurnost

kroz prekide izloženosti nasilju. Naredno očekivanje je bilo informisanje, savjetovanje i pravno zastupanje, kako bi znali koje procedure ih sleduju i koraci koje mogu očekivati u određenim fazama postupka. Procedure koje se pokreću u nadležnim centrima za socijalni rad predstavljaju stresnu situaciju zbog kontakta učinioca sa žrtvom nasilja, te je uloga lica od poverenaj u tim postupcima izuzetno velika.

Poslednje pitanje se odnosilo na značaj postojanja lica od poverenja na koje su ispitanice mogle odgovoriti kroz otvorene odgovore. Nasilje u porodici predstavlja teško traumatsko iskustvo koje ostavlja dalekosežne posledice po žrtve. Žrtve u fazi prijave imaju pojačan intezitet preplavljujućih emocija u vidu straha, tuge, bespomoćnosti i stalne strepnje, te je podrška ključna u toj fazi, čemu u prilog idu naredni odgovori ispitanica.

Grafik 5: Odgovori na pitanje: Ko može da predstavlja lice od poverenja?

Primjeri odgovora ispitanica o značaju lica od povjerenja:

„Da im učini lakšim prolazak kroz sistem.”

“Upravo kako bi se distancirali od problema koji im je nasilnik načinio. Mnoge žrtve ne mogu sekundarno da prolaze sve opet, pa bi bilo od koristi kada bi ispred njih stalo lice od povjerenja dokle god je potrebno da nasilnik bude sankcionisan.”

“Jer je svako iskustvo nasilja veoma traumatično za žrtvu i pred institucijama od policije, tužilaštva i suda iznositi sve činjenice i pričati o doživljenom nasilju je ponovno proživljavanje te traume i imati pored sebe pratnju lica od povjerenja je velika podrška kako bi žrtva imala dovoljno snage da sve to proživi.”

“Zato što žrtve nasilja više ne vjeruju ljudima. Pogotovo u institucijama koje za njih nemaju sluha, znanja ni razumjevanja. U institucijama vlada korupcija, ne poštuje se ni osnovni minimum ljudskih prava, a pogotovo ne prava žrtava porodičnog nasilja. Korisno je imati i osobu od povjerenja i advokata, a najkorisnije bi bilo uvesti obavezno snimanje postupaka, da se vidi kako se postupaju prema žrtvama nasilja i kakva im se pitanja postavljaju, kao i nerazumni zahtjevi kojima se krše sva njihova prava.”

“Da mogu uz podršku razgovarati o proživljenom nasilju.”

“Podizanje samopouzdanja, davanje hrabrosti za prijavu...”

“Da ne bi došlo do ponovnog nasilja.”

“Važno je jer žrtve trebaju podršku i pomoć kako bi odlučnije krenule u borbu protiv istog. Ponekad pomoć i podrška nadležnih institucija izostane što zbog sistema u kojem živimo a i zbog toga što se često žrtve nasilja posmatraju kao samo jedan mali dio statistike. Lice od povjerenja je od naročitog značaja ukoliko je izvršilac pripadnik neke od institucija koje su uključene u postupak.”

“Da dobiju hrabrost i suoče se lakše sa nasilnikom.”

“Mnogo je lakše kada znate da niste sami da ima neko ko stoji uz vas. Podrška u svakom pogledu.”

“Zato što ne razmišljamo trezveno u takvim trenucima.”

“Zbog nepredviđene situacije sa počiniocem nasilja i zaštite pred istim kao i zaštite od bilo koje zloupotrebe.”

“Jer nisu dovoljno upoznate sa svojim pravima a poneke žrtve se isuviše boje i nemaju dovoljno hrabrosti za ovaj cijeli postupak.”

“Mnogo je važno, to je emotivna podrška koja je preko potrebni žrtvi.”

“Zato što u institucijama,šene nailaze na omalovažavanje i psihičko zlostavljanje i poniženje.”

Nalazi i ključne potrebe:

- Podatak da je 69% ispitanica izjavilo da nisu bile informisane u toku prijave nasilja, niti upućene u svoja prava ukazuje na potrebu za kontinuiranim edukacijama profesionalaca/ki o obimu i vrstama informacija koje trebaju pružiti žrtvama nasilja u porodici prilikom prijavljivanja.
- Podatak da 11% ispitanica nisu bile sigurne da li su dobile informaciju o svojim pravima, ukazuje na potrebu za kreiranjem informativnih materijala koji bi omogućavali korisnicama da nakon prijave kod svoje kuće ili na nekom sigurnom mjestu mogu da se upoznaju sa svojim pravima i procedurama koje mogu pokrenuti, između ostalog i podrška lica od povjerenja.

Najveća potreba koje žrtve nasilja u porodici imaju jeste potreba za dobijanjem podrške kojom će se uspostaviti osjećaj sigurnosti i zaštite. Ta potreba se odnosila prije svega na emotivnu podršku, potrebu da im se vjeruje i da se njihovo iskustvo prihvati kao traumatsko iskustvo sa svojim posljedicama. Žrtve nasilja u porodici imaju potrebu za dobijanjem senzibilisane, empatične i podržavajuće podrške, kako bi mogle da se nose sa svim izazovima u postupaka pred javnim institucijama koji se vezuju za procesuiranje nasilja.

Najveća potreba koje žrtve nasilja u porodici imaju jeste potreba za dobijanjem podrške kojom će se uspostaviti osjećaj sigurnosti i zaštite. Ta potreba se odnosila prije svega na emotivnu podršku, potrebu da im se vjeruje i da se njihovo iskustvo prihvati kao traumatsko iskustvo sa svojim posljedicama. Žrtve nasilja u porodici imaju potrebu za dobijanjem senzibilisane, empatične i podržavajuće podrške, kako bi mogle da se nose sa svim izazovima u postupaka pred javnim institucijama koji se vezuju za procesuiranje nasilja.

ANALIZA ISKUSTAVA KORISNICA KOJE SU
PREŽIVJELE NASILJE U PORODICI I KORISTILE
PODRŠKU LICA OD POVJERENJA

ANALIZA ISKUSTAVA KORISNICA KOJE SU PREŽIVJELE NASILJE U PORODICI I KORISTILE PODRŠKU LICA OD POVJERENJA

Fondacija Udružene žene je ispitivanje korisnica sa iskustvom nasilja u porodici realizovala u periodu mjeseca septembar i oktobar 2022. godine. Intervjuisano je 8 korisnica sa iskustvima nasilja u porodici koje su koristile podršku lica od povjerenja u jednoj od 5 nevladinih organizacija iz Republike Srpske koje pružaju specijalizovane usluge podrške i pomoći žrtvama nasilja u porodici: Fondacije „Udružene žene“ iz Banjaluke, Fondacije „Lara“ iz Bijeljine, Fondacije „Ženski centar“ iz Trebinja i Udruženja građana „Budućnost“ iz Modriče. Termin intervjuja je dogovoren posredstvom predstavnica tih organizacija, sa mogućnosti odabira kanala komunikacije za razgovor.

Svaka predstavnica organizacija je predložila po dvije korisnice koje su imale iskustvo nasilja u porodici i kojima je pružena podrška lica od povjerenja u različitim fazama postupka. Organizacija „Most“ iz Višegrada koja pruža podršku lica od povjerenja nije imala nijedan slučaj podrške, tako da nije bilo mogućnosti obavljanja intervjuja sa korisnicama sa njihovog područja.

Intervjui sa korisnicama su provedeni od strane članica tima Fondacije Udružene žene, u saradnji sa navedenim organizacijama, na osnovu polustrukturiranih upitnika sa 17 pitanja. Svaki intervju je u prosjeku trajao od 30 do 60 minuta i bio je proveden online putem platformi Zoom, Skype ili Vibera. Korisnice Fondacije Udružene žene su intervjuisane u prostoru Sigurne kuće za žene i djecu žrtve nasilja, jer taj prostor oni doživljavaju kao siguran i podržavajući.

Cilj ispitivanja iskustava je sticanje uvida u korist podrške osobe od povjerenja za žene koje su preživjele nasilje u porodici. Ispitivanje je ukazalo da je podrška lica od povjerenja višestruko korisna za žrtve nasilja u porodici, u jednakom omjeru, u smislu emotivne podrške, kao i samog prisustva osobe od povjerenja u svim procedurama pred javnim institucijama koje pružaju institucionalnu zaštitu i podršku žrtvama nasilja u porodici.

Sve žene koje su koristile podršku lica od povjerenja su se jednoobrazno izjasnile da ono za njih ima poseban značaj, jer im se pruža podrška direktno u kontaktu sa institucijama. Ispitanice, žene žrtve nasilja su izjavile da je podrška lica od povjerenja za njih bila od presudnog značaja za izlazak iz nasilne zajednice, jer su bile svjesne da ih neko emotivno podržava u svim procedurama.

Sociodemografski podaci ispitanica

Najmlađa osoba koja je koristila podršku lica od povjerenja je imala 40 godina, a najstarija 57 godina, te se može reći da su ovo pravo najviše koristile žene žrtve nasilja srednje životne dobi od 40 do 60 godina starosti.

U odnosu na stepen obrazovanja, 6 od 8 žena je imalo završenu srednju stručnu spremu, dok su 2 žene bile samo sa osnovnim obrazovanjem. Prema statusu zaposlenja su 4 žene bile stalno zaposlene, 3 su nezaposlene, dok je jedna angažovana na privremenim i povremenim poslovima u skladu sa potrebama tržišta rada.

Podrška lica od povjerenja

Pravo koje je propisano Zakonom o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske je pravo na korištenje podrške lica od povjerenja, o kojem bi se žrtve trebale informisati još tokom prijave nasilja. O postojanju i podršci lica od povjerenja sedam žena je saznalo kroz korištenje specijalizovanih servisa pomoći i podrške u sigurnim kućama, dok je jedna osoba informaciju za pravo na ovu podršku dobila putem SOS linije.

Za pravo na podršku lica od povjerenja dvije žene su saznale prilikom prijave nasilja u porodici, dok je šest žena o ovom pravu informisano nekoliko dana od prijave nasilja tj. za vrijeme trajanja istražnog postupka.

Svih 8 žena je o ovoj podršci upoznato usmenim putem, bez podnošenja bilo kakvog zahtjeva ili procedure u organizaciji. Za žrtve nasilja u porodici je važno da pristup korištenju podrške osobe od povjerenja bude jednostavan, kroz najviše jedan ostvaren dolazak i najviše jedan obrazac. Ukoliko postoji pismeni obrazac za ostvarivanje prava potrebno je da on bude jednostavan i prilagođen pravilnom razumjevanju sadržaja.

Ispitanice su izjavile da su u 4 slučaja podršku lica od povjerenja ostvarile dva dana nakon prijave nasilja u porodici, dok su 3 žene podršku dobile nakon par dana od prijave. Najveći protok vremena za dobijanje podrške je bio u jednom slučaju nakon mjesec dana od prijave. Sve ispitanice su informisane šta mogu da očekuju od lica od povjerenja i kakva vrsta podrške će im biti direktno pružena.

Jedan od zadataka ispitivanja je ostvaren kroz dobijanje informacije o značaju podrške, te su u ovim odgovorima ispitanice izjavile da je najveći značaj ostvaren kroz emotivnu podršku (3 slučaja),

obezbjedivanje pratnje do institucija (4 slučaja), te podršku tokom prijave nasilja (1 slučaj). Četiri žene su podršku dobile u fazi prijave nasilja, dok su njih četiri podršku dobile kasnije, u fazi istražnog postupka.

Pitanje koje se javilo na samom početku primjene Zakona o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske se odnosilo na prisustvo i poziciju lica od povjerenja u službenoj prostoriji ustanove u kojoj se vodi postupak, te mogućnosti ostvarivanja direktnog kontakta „oči u oči“ između žrtve i lica od povjerenja. U jednom slučaju, i to u prostorijama centra za zaštitu mentalnog zdravlja nije bilo dozvoljeno prisustvo lica od povjerenja, dok su ostale ispitanice imale pratnju u prostoriji gdje se odvijala procedura. Za ukupno 4 lica od povjerenja je omogućena pozicija u prostoru koji je vidokrugu žrtve, dok to nije realizovano u 3 slučaja, te ih žrtve nisu mogle vidjeti.

Najčešće institucije u kojima su se pružala podrška lica od povjerenja su bili tužilaštvo i centar za socijalni rad u 3 slučaja, te policija i sud u 2 slučaja. Institucije u kojima je takođe pojedinačno obezbjeđena podrška su bili još i služba hitne medicinske pomoći, centar za zaštitu mentalnog zdravlja i nevladina organizacija radi nekih specifičnih potreba, u smislu rješavanja pitanja izlazne strategije nakon napuštanja nasilne zajednice.

Šta za žrtve znači lice od povjerenja:

Jedno od otvorenih pitanja u upitniku je bilo pitanje o tome šta za žrtve predstavlja lice od povjerenja. Kroz ovaj odgovor su žrtve mogle kvalitativno izraziti značaj podrške koju su dobile u toku postupka. Kod svih ispitanica postoji visoko zadovoljstvo sa podrškom lica od povjerenja. Jedna od prvih potreba koje su zadovoljene ovom podrškom jeste ponovno uspostavljanje osjećaja sigurnosti koji je nakon izloženosti nasilju ozbiljno narušen. Kroz dobijanje senzibilisane i sveobuhvatne podrške dolazi do ponovnog uspostavljanja ove bazične potrebe, što se uočava kod odgovora ispitanica.

O značaju podrške možda govore njihovi odgovori:

„Bila sam sigurnija, imala sam potpunu podršku.“

„Nisam imala straha, bila sam bezbijeđna i sigurna.“

„To je za mene značilo sigurnost, bezbijeđnost i emotivna podrška.“

„Osjećam se sigurno, lakše mogu da kažem ono što sam proživila sa mojim mužem i šta mi je sve radio. Nisam osjećala sramotu.“

„Znači mi puno podrška jer nemam strah da kažem sve što hoću!“

„Osoba od povjerenja je moja snaga, moja moć i moja apsolutna podrška.“

Kada su u pitanju očekivanja žrtava od podrške lica od povjerenja, postoji pozitivno iskustvo uočljivo u svim odgovorima:

„Lice od povjerenja je za mene bila nepoznanica, a iskustvo je odlično.“

„Dobila sam više od očekivanog.“

„Imala sam očekivanja da me lice od povjerenja bodri i bila je sjajna.“

„Da mi pomogne da prođem kroz sve to!“

„Očekivala sam sigurnost, što sam i dobila.“

„Moja očekivanja su bila skromna, a ono što sam dobila ne može se ispričati. Osjećala sam da ima neko ko me bodri, ko je uvijek tu i pruža mi zaštitu. Ja sam zaista srećna zbog osjećaja da nisam sama, da nisam kriva i da mogu ići naprijed“.

Jedan od osnovnih principa rada sa žrtvama nasilja jeste da se oslobode osjećaja krivice i odgovornosti za nasilje i da im se vjeruje. Podržavajuća podrška je ključna u njihovom oporavku od traumatskog iskustva, o čemu govore i sljedeći odgovori:

„Najviše mi je značila ta sigurnost i povjerenje koje sam imala, naročito u trenucima kada sam davala izjavu.“

„Desilo mi se jednom da sam blokirala usljed napetosti i straha i osjećala sam se bespomoćno. Bio je dovoljan samo jedan pogled na osobu od povjerenja i klimanje glavom da krenem dalje stabilno i snažno.“

„Prilikom ispitivanja znala sam da je lice od povjerenja tu i osjećala sam snažnu podršku.“

„Znala sam šta god da kažem, da će neko stati na moju stranu i podržati me bez osuđivanja.“

„Značila mi je podrška, razgovor sa njom prije toga kada smo došle tamo kojim me je smirila i rekla mi kako da se ponašam kada vidim mog muža u centru za socijalni rad-da budem jaka i da se ne bojim i kažem sve kako je i bilo. Kao da sam dobila vjetar u leđa i uspjela sam da se suočim sa njim i prvi put kažem svoje mišljenje. Bilo mi je krivo kada sam tražila da ona bude prisutna sa mnom kod doktora a nisu joj to dali jer oni imaju neka svoja pravila.“

„Kad smo došle u policiju da dam izjavu, ona je sjedila sa mnom u toj prostoriji iako nije ništa govorila puno mi je bilo lakše. Nisam se više osjećala da sam sama i bez straha sam mogla da ispričam sve što me pitaju! Prije kad sam imala probleme nekako se uvijek izgubim i ne kažem sve što sam zamislila.“

Ispitanice, žene žrtve nasilja koje su učestvovalе u ispitivanju su izjavile da je podrška lica od povjerenja bila od presudnog značaja za izlazak iz nasilne zajednice, jer su bile svjesne da ih neko emotivno podržava u svim procedurama.

Prijedlozi za unapređivanje podrške lica od povjerenja dobijeni na osnovu ispitivanja žrtava nasilja u porodici:

„Lice od povjerenja treba da bude osoba iz nevladine organizacije kako bi bila karika i poveznica između centra za socijalni rad i žrtve.“

„Kada se bira lice od povjerenja krvno srodstvo treba izbjegavati, jer su emotivni. Samo stručna lica birati za tu namjenu.“

„Voljela bih da je lice od povjerenja sjedilo do mene.“

„Da pravila budu ista za sve, a ne da neki daju, a neki ne daju da bude sa mnom osoba od povjerenja.“

„Da svim ženama bude pružena podrška i bude to omogućeno jer je puno lakše proći kroz sve to kada imaš nekoga uz sebe.“

Ispitanice, žene žrtve nasilja koje su učestvovalе u ispitivanju su izjavile da je podrška lica od povjerenja bila od presudnog značaja za izlazak iz nasilne zajednice, jer su bile svjesne da ih neko emotivno podržava u svim procedurama.

ANALIZA ISKUSTAVA PREDSTAVNICA NEVLADINIH
ORGANIZACIJA KOJE PRUŽAJU PODRŠKU LICA OD
POVJERENJA

ANALIZA ISKUSTAVA PREDSTAVNICA NEVLADINIH ORGANIZACIJA KOJE PRUŽAJU PODRŠKU LICA OD POVJERENJA

Dobijeni podaci ukazuju da su nevladine organizacije ovu uslugu pružale u periodu koji je prethodio usklađivanju Zakona o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske sa Istanbulsom konvencijom. One su u kontaktu sa institucijama u većini slučajeva pružale pratnju žrtvama nasilja kroz emotivnu podršku. Sve organizacije su nakon zakonskog prepoznavanja podrške lica od poverenja 2020. godine nastavile da pružaju uslugu koja se realizuje i dalje.

O Ispitivanje predstavnica nevladinih organizacija je realizovano kroz intervju sa profesionalkama iz pet organizacija koje su učestvovala u istraživanju: Fondacija “Udružene žene” iz Banja Luke, Fondacija “Lara” iz Bijeljine, Udruženje građana “Budućnost” iz Modriče, Fondacija “Ženski centar” iz Trebinja i Udruženje žena “Most” iz Višegrada. Organizacije teritorijalno pokrivaju veći dio Republike Srpske kroz sljedeće lokalne zajednice: Bijeljina, Ugljevik, Bratunac, Vlasenica, Kalinovik, Sokolac, Banja Luka, Prnjavor, Prijedor, Laktaši, Čelinac, Kotor Varoš, Srbac, Gradiška, Kozarska Dubica, Doboј, Teslić, Stanari, Vukosavlje, Brčko, Modriča, Trebinje, Ljubinje, Bileća, Gacko i Nevesinje.

Ispitanice koje su intervjuisane imaju višegodišnje iskustvo u radu sa žrtvama nasilja u porodici od najmanje 12, a najviše 26 godina radnog staža. Sve intervjuisane pomagačice su po svojoj osnovnoj profesiji pravnice, dok je u jednom slučaju to psihologinja i socijalna radnica.

Intervju je obuhvatao pet oblasti: sociodemografski podaci, faza prijave nasilja, faza istražnog postupka, faza sudskog postupka, te prijedlozi za poboljšanje kvaliteta pružanja podrške. Metoda koja se koristila je vođeni intervju kroz pitanja poluzatvorenog tipa. Intervjui sa profesionalkama iz organizacija koje pružaju specijalizovane usluge pomoći i podrške žrtvama nasilja u porodici su obavljani putem dogovorenog video poziva preko aplikacije Zoom. Na osnovu datih odgovora moglo se zaključiti koliko su i u kojoj mjeri profesionalke bile u prilici da žrtvu nasilja upoznaju sa podrškom koju mogu ostvariti.

Dobijeni podaci ukazuju da su nevladine organizacije ovu uslugu pružale u periodu koji je prethodio usklađivanju Zakona o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske sa Istanbulskom konvencijom. One su u kontaktu sa institucijama u većini slučajeva pružale pratnju žrtvama nasilja kroz emotivnu podršku. Sve organizacije su nakon zakonskog prepoznavanja podrške lica od povjerenja 2020. godine nastavile da pružaju uslugu koja se realizuje i dalje.

Institucije u kojima su nevladine organizacije pružale podršku lica od povjerenja su policija, centri za socijalni rad, službe hitne medicinske pomoći, centri za mentalno zdravlje, tužilaštvo, sud i nevladina organizacija.

U Udruženju „Most“ iz Višegrada profesionalke nisu pružale ovakvu vrstu podrške u formalnom dijelu, ali su kao i ostale organizacije već dugi niz godina osnaživale žene i bile im emotivna podrška u kontaktu sa subjektima zaštite i u situacijama u kojima je to bilo dozvoljeno.

Prepoznavanjem prava na podršku lica od povjerenja kroz Zakon o zaštiti od nasilja u porodici Republike Srpske, podrška žrtvama nasilja je osnažena, omogućena i prepoznata kao pravo svih žrtava.

Statistika o broju pruženih usluga podrške lica od povjerenja se vodi u okviru internih baza svake pojedinačne organizacije. Organizacije na mjesečnim nivoima vode izvještaje koje koriste za različite vrste statističkih prikaza. Fondacija „Lara“ u saradnji sa šest organizacija koje čine Sigurnu mrežu BiH je pristupila izradi softverske baze podataka koja će se odnositi na evidenciju svih specijalizovanih usluga podrške i pomoći žrtvama nasilja u porodici.

Broj žena kojima je pružena podrška lica od povjerenja od 2020. godine se kreće od 6 do 60, a u okviru svake organizacije se jednoj ženi pruži minimum tri usluge tokom različitih postupaka. Plan podrške se pravi za svaku ženu pojedinačno u zavisnosti od specifičnih potreba samih korisnica.

Žrtve nasilja su se o postojanju lica od povjerenja najčešće upoznale putem SOS linije, sigurnih kuća, psihološkog savjetovališta, pravne pomoći i putem informativnih materijala podjeljenih u toku uličnih akcija. Ovakav podatak nam ukazuje da žene imaju povjerenja u rad nevladinih organizacija kojima se obraćaju za pomoć kao prvoj adresi. One su podršku lica od povjerenja u svim organizacijama dobijali po

Žrtve nasilja su se o postojanju lica od povjerenja najčešće upoznale putem SOS linije, sigurnih kuća, psihološkog savjetovališta, pravne pomoći i putem informativnih materijala podjeljenih u toku uličnih akcija. Ovakav podatak nam ukazuje da žene imaju povjerenja u rad nevladinih organizacija kojima se obraćaju za pomoć kao prvoj adresi. One su podršku lica od povjerenja u svim organizacijama dobijali po hitnom postupku bez odlaganja i procedura. Ostvarivanju prava na podršku lica od povjerenja nije prethodila nikakva procedura ispunjavanja dokumentacije.

hitnom postupku bez odlaganja i procedura. Ostvarivanju prava na podršku lica od povjerenja nije prethodila nikakva procedura ispunjavanja dokumentacije.

Ispitanice su navele da su u dva slučaja prvi kontakt sa žrtvom ostvarile tokom faze nakon prijave djela nasilja u porodici i u toku sudskog postupka, dok su tri organizacije sa tim započele u fazi istražnog postupka. Ni u jednoj organizaciji lice od povjerenja nije bilo prisutno tokom prijave nasilja u porodici.

Profesionalke iz tri organizacije su izjavile da im u fazi istražnih postupaka i radnji nije bilo omogućeno prisustvo lica od povjerenja, dok je za dvije organizacije to bilo omogućeno. Najčešće procedure u kojima su lica od povjerenja bila prisutna su procedure u centrima za socijalni rad, kao što su procedure mirenja, davanja izjave u centrima za socijalni rad i sl. Zdravstvene ustanove kao što su domovi zdravlja, centri za zaštitu mentalnog zdravlja i bolnice su upoznate sa postojanjem instituta lica od povjerenja, ali nisu dozvoljavali prisustvo. Jedna profesionalka je navela da žrtve nisu upoznate sa svojim pravima od strane javnih institucija kojima su se obratile, nije se obezbijedila hitnost postupka, niti je prisustvo lica od povjerenja evidentirano u zapisnik.

Tri organizacije su pružale podršku lica od povjerenja tokom procedura i radnji koji su u vezi sa sudskim postupkom kroz razvod braka, starateljstvo i podnošenje krivične prijave u tužilaštvu.

Sve ispitanice su potvrdile da se u toku postupaka vodilo računa o rizicima po bezbjednost žrtve, u smislu obezbjeđivanja ulaska u sud prije počinioca nasilja, pratnja službenim vozilom nevladine organizacije, ulaskom u sud na poseban ulaz itd.

Pored toga su žrtve na sudu upoznate sa pravima iz Porodičnog zakona i pravima povlaštenog svjedoka.

Postoji različita praksa evidentiranja prisustva lica od povjerenja od strane javnih institucija kroz službene zabilješke. Jedna od organizacija navodi da se podrška lica od povjerenja ne konstatuje kroz službene dokumente, dok druga organizacija navodi da službeni dokumenti sadrže informaciju o prisustvu lica od povjerenja. Pored toga postoji i različita praksa pozicije lica od povjerenja unutar prostora javne institucije u kojem se vodi postupak ili procedura. Postoje slučajevi u kojima je lice od povjerenja sjedilo u vidokrugu žrtve, dok se u drugom slučajevima nije vodilo računa o tom segmentu, tako da je lice od povjerenja sjedilo na mjestu koje nije bilo vidljivo žrtvi. U jednom slučaju je ta pozicija bila iza leđa žrtve, što dovodi u pitanje efikasnost i svrhu postojanja podrške lica od povjerenja.

Iskustva ispitanica su ukazala da je podrška lica od povjerenja najteže sprovodljiva u sudu zbog nedostupnosti sudija, a najlakše u tužilaštvu u kojem se prethodno najavi dolazak i prisustvo lica od povjerenja koje ima značajnu ulogu u pružanju podrške žrtvama.

Na osnovu dobijenih informacija se može zaključiti da uprkos zakonskom prepoznavanju važnosti lica od povjerenja, u praksi, primjena navedenog prava nije dovoljno prepoznata što žrtve često ostavlja prepuštene same sebi, u postupcima koji su za njih visoko traumatizirajući.

PRIJEDLOZI PROFESIONALKI ZA POBOLJŠANJE KVALITETE PRUŽANJA PODRŠKE LICA OD POVJERENJA SU:

- UNAPREĐENJE PRIMJENE KROZ JASNE SMJERNICE KOJE ĆE DEFINISATI ULOGE I POSTUPANJE LICA OD POVJERENJA U SVAKOJ POJEDINAČNOJ USTANOVI
- UNAPRIJEĐENJE MULTISEKTORSKE SARADNJE NA LOKALNOM NIVOU KROZ JAČANJE ULOGE LICA OD POVJERENJA
- SENZIBILIZACIJA I EDUKACIJA PROFESIONALACA U INSTITUCIJAMA PO PITANJU PODRŠKE LICA OD POVJERENJA ŽRTVAMA NASILJA U PORODICI TOKOM SVIH PROCEDURA I POSTUPAKA KOJI SE VEZUJU ZA NASILJE U PORODICI
- PROMOCIJA PODRŠKE LICA OD POVJERENJA I DOSTUPNOST INFORMATIVNIH MATERIJALA
- JAČANJE I PROMOCIJA POZITIVNIH MODELA KORIŠTENJA LICA OD POVJERENJA U PRAKSI.

